

Alena RYBNÍČKOVÁ
Happening: mezi záměrem a hrou

AMU
Divadelní fakulta

Předložená disertace Aleny Rybníčkové se věnuje onomu druhu happeningu, který autorka označuje jako „politický“ (v širším významu slova), avšak to, čím se zabývá především, je zkoumání toho, jak právě tato forma happeningu (jakož i vlastní zkušenost s ním jako aktéra i jako diváka vlastní akce) odhaluje obecnější struktury či aspekty této formy projevu. Konkrétní východisko tak nevede k popisnosti, nýbrž k „podmínkám možnosti“, které práce objevuje prostřednictvím pojmů záměru a hry. Ale také „autenticity“ či – ještě lépe řečeno – *opravdovosti*, která brání tomu, aby se akce stala efektní mediální událostí. Z čehož je patrné, jaký význam pro tuto práci mělo setkání Aleny Rybníčkové s dialogickým jednáním na Katedře autorské tvorby a jak – na druhé straně – autorka objevila jiné možnosti či způsoby rozvíjení schopnosti být v situaci a vnímat ji. Takto vykrystalizovalo i celé téma práce: vztah mezi záměrností a hrou jako jádro happeningu, chápe-li se jako sociální událost a jako jednání rozšiřující chápání politična – a křehké vyvažování jednoho druhým.

Alena Rybníčková nenechává stranou ani původ happeningu, a to jak ve hnutí Fluxus, tak (s přihlédnutím k rozdílům) v českém prostředí (Knížák, Brikcius), jeho „konceptuální“ obsah a rozlišení happening-performance v měnícím se kontextu, v němž pak lze různě chápat i jeho provokativnost.

Význam disertace však nespočívá jen ve vymezení a srovnávání, nýbrž především v tom, že se opírá o pohled zevnitř, který autorka stručně a výstižně shrnuje takto: „Jde o dobrý *nápad*, který otevře pokračování, odkud je možné nit táhnout dál přes proces ztvárňování *tématu*, až k výslednému *tvaru*, kterým vyjadřuji svůj postoj. Aby nějaké vymyšlení nastalo, potřebuji *impulz* k realizaci i impulzy pro její pokračování a dovršení. Vlastnosti *nadhled*, *otevřenost* a *srozumitelnost* pomáhají akci připravit a provést. Při provedení, aby akce vůbec začala existovat, je třeba vytvořit *situaci* v určitém *času* a *místě*, v níž na sebe *účastníci* berou (nebo jsou jim určovány) *úlohy* a společně je provedou. Ovšem za zásadní považují lidské *setkání*, skrze které zažíváme sounáležitost, jež dává vzniknout bytí i dočasnému společenství.“ (s. 36)

Tato východiska stejně jako podrobná komentovaná dokumentace happeningů pak autorka vede k zobecňujícím úvahám v kapitole „Mezi záměrem a hrou“. Jestliže zde říká, že happening je cosi jako asymetrická válka, je patrné, jak provozování a vnímání happeningu zevnitř nutně modifikuje i „teoretický diskurs“: pojmenování je nejen výstižné, ale rovněž mírně ironizující, odkazující k subverzi běžných kontextů. A stejně tak pronikavé jsou i postřehy o možných motivacích účastníků, které akce přesáhne – tedy to, co patří k hledání „opravdovosti“ a její souvislosti s hrou a hravostí. S hrou, „která unese protivníka z jeho pevnosti do agónu, kde určí pravidla a nechá věci náhodě“, abych citoval další z precizních formulací smyslu sociálně orientovaného happeningu. Ale totéž platí i o pečlivé odlišení účelu a záměru (obecná rovina versus rovina osobní angažovanosti aktérů, jejíž hodnota nespočívá v „úspěchu“). Proto také u zásadního momentu „setkání“ klade Alena Rybníčková důraz na to, že akce přesahuje aktéra, tedy na moment otevřenosti, která je obousměrná: jde jak o vnímání situace, tak o připravenost a aktivní (nepředpojatou) pozornost k tomu, co se zde a teď odehrává. Záměrnost jako by provokovala nezáměrnost, neboť „happening není účelový prostředek, nýbrž otevřená událost, při které si nemůžeme být předem jisti jejím vyzněním.“ (s. 85)

Kapitola „Symboly a satira“, která je religionisticky poučená, pak – podle mého zcela osobního názoru – ukazuje proměnu „symboličnosti“ a vnímání symbolů či metafor

v naší době, například i proto, že v happeningu aktivuje nejen rozum, nýbrž i emocionalitu a tělesnost (gesto, které „zve“ do těla emocionalitu) – symbol je znakem, který se sice dovolává dlouhé tradice symbolismu, avšak jeho čtení využívá mnoha rejstříků, včetně zcela aktuálních, vážných stejně jako karnevalově nevážných. Což platí i o potenciálu satiry. A Alena Rybníčková o těchto posunech ví a přesně je popisuje (proto poučení: „se symboly uměřeně“).

Jestliže bych řekl, že význam práce spočívá v apologii otevřenosti, bylo by to vše, a současně málo. Protože Alena Rybníčková dokáže téma otevřenosti rozvíjet pomocí různých aspektů happeningu tak, že slovo „otevřenost“ vytrhne z jeho neurčitosti a dodá mu nový život, novou naléhavost. Možná dokonce lépe, než četné současné filosofické texty, v nichž je „otevřenost“ tak frekventovaným pojmem.

Práci hodnotím jako vynikající, originální a jako práci, která je přesná právě proto, že reflektuje i zcela osobní zkušenost s tématem. Navrhuji k úspěšné obhajobě.

Miroslav Petříček
Ústav filosofie a religionistiky FF UK

25.III. 2018